

NORMALLEŞME SÜRECİNDE İÇ MİMARİ TASARIM STÜDYOLARININ MEKÂNSAL ORGANİZASYONU

Semiha İSMAİLOĞLU
Atatürk Üniversitesi, Türkiye
semihaismailoglu@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1006-6279

Firdevs KULAK TORUN
Atatürk Üniversitesi, Türkiye
firdevskulaktorun@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0003-0133-4216

<i>Atf</i>	İsmailoğlu, S. & Kulak-Torun, F. (2022). Normalleşme Sürecinde İç Mimari Tasarım Stüdyolarının Mekânsal Organizasyonu. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 12 (2), 497-514.

ÖZ

Son iki yıldır insanoğlunun mücadele ettiği Covid-19 salgını küresel bir halk sağlığı krizine neden olmuştur. Bu krizin yönetilmesinde alınan sağlık önlemleri ile birlikte hastalığın yayılmasını önlemek için sosyal mesafenin korunmasına ilişkin çeşitli yönergeler oluşturulmuştur. Salgını yavaşlatmak için öncelikle eğitimin her kademesinde süresi belirsiz olarak eğitime ara verilmiştir. Salgın sürecinde eğitimin devamı için gereksinim duyulan dijital değişimler ve bu değişimlere entegrasyonlar hem öğrencilerde hem de eğitimcilerde şok etkisi ve adaptasyon açısından olumsuzluklar yaratmıştır. Üniversitelerde tasarım tabanlı uygulamalar üzerine kurulu etkileşimli bir süreçten oluşan programlarda; fiziksel öğrenme ortamlarının yerini dijital ekranın alması endişelere yol açmıştır. Salgınla mücadelede uzaktan eğitim süreci virüsün yayılımını control altına almada oldukça etkili olmuştur. Salgının aşılama ve alınan önlemlerle kontrol altına alınmasıyla normalleşme süreci çalışmalarını başlatmıştır. Yüz yüze eğitimin başlaması etkileşimin yoğun olduğu tasarım stüdyolarında mekânsal organizasyonun sosyal mesafeye uygun olarak ele alınması gerektiğini gündeme getirmiştir. Çalışmanın amacı, salgın rehberinde bu stüdyoların yerleşim düzenlerini tanımlamaktır. Bu bağlamda Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü lisans programında eğitimlerin gerçekleştirildiği stüdyo örneklem olarak ele alınmıştır. Değerlendirme ölçütü olarak farklı kurumların konu kapsamında hazırladıkları rehberler, açıklamalar incelenmiş, Atatürk Üniversitesi Salgın Yönetimi Rehberi baz alınmıştır. Çalışma kapsamında stüdyoların mekânsal organizasyonlarına dair önerilerde bulunulmuştur. Bu önerilerde 4 m²'nin üzerinden 8, 10 ve 12 kişilik gruplardan oluşan öğrencilere yönelik sınıf düzenlemelerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Tasarım Eğitimi, Tasarım Stüdyosu, Mekânsal Organizasyon, İç Mimarlık.

SPATIAL ORGANIZATION OF INTERIOR DESIGN STUDIOS IN THE NORMALIZATION PROCESS

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic, which mankind has been struggling with for the last two years, has caused a global public health crisis. Along with the health measures taken in the management of this crisis, various guidelines on maintaining social distance have been established to prevent the spread of the

disease. In order to slow down the epidemic, education was suspended for an indefinite period at all levels of education. The digital changes required for the continuation of education during the epidemic and the integrations to these changes have created a shock effect and negative adaptations for both students and educators. In programs consisting of an interactive process based on design-based applications in universities; The replacement of physical learning environments by digital screens has raised concerns. In the fight against the epidemic, the distance education process has been very effective in controlling the spread of the virus. With the epidemic being brought under control with vaccination and the measures taken, the normalization process studies have started. The beginning of face-to-face education has brought forward that the spatial organization should be handled in accordance with social distance in design studios where interaction is intense. The aim of the study is to define the layouts of these studios in the epidemic guide. Accordingly, the sample of this study is the studio where the lectures of the Department of Interior Architecture, Faculty of Architecture and Design of Atatürk University are held. The guides and instructions of different organizations on the subject were examined and the Atatürk University Pandemic Management Guide was taken as the evaluation criterion. Recommendations were made on the spatial arrangement of studios. In these suggestions, classroom arrangements for students consisting of groups of 8, 10 and 12 people over 4 square meters were included.

Keywords: Covid-19, Design Education, Design Studios, Spatial Organization, Interior Architecture.

GİRİŞ

Bireyin, var olan potansiyelini belirleyip, bunun en üst düzeye çıkartılmasını kapsayan süreç eğitimi oluşturur (Yıldız, 2016). Lisans eğitimi ise somut bilginin yanı sıra, belirsiz ve tanımlanması zor olana odaklanmaktadır. Bu basamaktaki eğitim sorumluluk duygusu, esneklik, yaratıcılık gibi soyut kavramların kazanılmasında kişisel bir tecrübe haline gelir. Mimarlık eğitimi süreci de soyut kavramlar ile yakından ilişkilidir (Yürekli ve Yürekli, 2004). Soyut kavramların sürekli kullanıldığı bir alan olan mimarlık eğitiminde, öğrencilerin zamanının büyük bir çoğunluğu stüdyo eğitimlerinde geçmektedir. Stüdyo dersleri yaratıcılığın geliştirildiği bir tasarım dersidir (Yılmaz ve Ulusoy, 2016).

Mimari tasarım stüdyosunda kullanılan öğretim yöntemleri, Ecole des Beaux-Arts'ın tarihi geleneğini ve atölye modelini miras almıştır. Çeşitli pratiklerden mimarlar danışmanlığında, öğrenciler tasarım problemlerine yönelik çalışarak, tasarlamayı öğrenmişlerdir (Antony, 2012; Oh vd., 2013). Bu eğitim sistemine alternatif olarak Walter Gropius öncülüğünde kurulan Bauhaus eğitim sistemi ortaya çıkmıştır. Burada klasik mimarlık eğitiminin yanında diğer sanatlarla desteklenerek birlikte sürdürülen bir eğitim başlatılmıştır ve uluslararası mimarlık eğitimi etkilemiştir (Dikmen, 2011; Erden, 2019).

Bauhaus eğitim sisteminde okulda yirmi sekiz adet stüdyo oluşturulmuştur. Stüdyolarda öğrencilerin yaşam kültürüyle bütünleşen bir tasarım ortamı kurulmuştur. Stüdyo çalışmalarında ise yenilikler üzerine yoğunlaşarak, pratik deneyimi destekler nitelikte çalışmalar yapılmıştır (Antony, 2012). Bu haliyle Bauhaus, temel tasarım uygulamalarına büyük zaman ayıran ve yaparak öğrenme yöntemini kullanarak stüdyo derslerinin işlendiği bir eğitim modeli oluşturmuştur (Uluoğlu, 1990). Günümüze kadar Bauhaus'unda etkili olduğu çeşitli öğrenim yöntemleri denenmiştir. Bu yöntemler arasında, tasarım eğitimde uygulama derslerini eğitimin merkezine almak, Bauhaus anlayışı ile benzeşmektedir.

Üniversitelerdeki birçok disiplinlerde, en yaygın öğretme ve öğrenme şekilleri kullanılmaktadır. Öğretmenler ders işleyerek, ödev vererek ve testler yoluyla öğrenci performansını değerlendirerek öğretirler. Fakat stüdyo bunlardan farklıdır. Bir tasarım stüdyosunda öğrenciler, öğrencilerden eğitmen tarafından tanımlanan varsayımsal tasarım problemine etkili bir çözüm sağlamalarının istendiği projeler üzerinde çalışarak öğrenirler. Eğitmenler, tasarım projelerinin geliştirilmesi sırasında tasarım düşünme bilgi ve uzmanlıklarını öğrencilere aktarmak için kullanılmaktadır. Mimarlık eğitimini diğer lisans eğitimlerinden farklılaştıran bir diğer durum, yaparak, tecrübe ederek

öğrenme üzerinde durmasıdır (Schön, 1985; Oh vd., 2013; Dorta vd., 2016; Kararmaz ve Civaroğlu, 2017; Onur ve Zorlu, 2017). Öğrencilerin diğer derslerde edindikleri teknik ve teorik bilgileri sentezleyerek kullandıkları mimari tasarım stüdyoları, mimarlık eğitiminin bel kemiğini oluşturmaktadır (Schön, 1984). Diğer derslerle kıyaslandığında mimarlık eğitiminde en temel ders şüphesiz mimari tasarım stüdyosu dersleridir (Ceylan vd., 2020). Stüdyo dersleri mimarlık eğitim programlarının kalbi diye tanımlanmaktadır (Cuff, 1992; Onur ve Zorlu, 2017). Tasarım stüdyosu derslerinde etkileşimli bir süreç olarak aktif öğrenme konusu önemlidir (Maghool vd., 2018; Fleischmann, 2020). Bu süreç, öğrencilerin yansıtıcı uygulayıcılar olarak yer aldığı, yaparak öğrenmeye dayalı bir eğitim modelini içermektedir (Schön, 1984). Stüdyo dersleri mimarlık eğitiminde temel uygulamadır (Uluoğlu, 1990). Mimarlık eğitiminin temelinde yer alan tasarım stüdyosu, analitik, sentetik ve değerlendirici düşünme modelleri arasında geçiş yaparken model yapma ve çizim gibi öğrencilerin sosyal ve düşünsel olarak farklı etkinliklerle meşgul oldukları proje tabanlı bir stüdyo yaklaşımıyla öğretilmektedir (Dutton, 1987).

Mimarlık bölümü ile yakın ilişkisi bulunan iç mimarlık bölümlerinde de verilen eğitimde de aynı durum vardır. İç mimarlık bölümlerinde de stüdyo dersleri verilen eğitimde önemli bir noktadadır (Ertaş ve Koç, 2018). Bir dönem boyunca süreç ile şekillenen proje ürünleri stüdyo derslerinde kimlik kazanmaktadır. Düşüncenin mekâna dönüştüğü tasarım ürünlerinin aşamaları stüdyo dersleri ile sağlanmaktadır (Gökmen ve Süer, 2003).

İç mimari stüdyo dersleri, öğrenim sürecinde büyük öneme sahiptir. Öğrencilerin öğrenimleri boyunca her dönem almaları gereken bu ders, içeriği ve işleniş şeklindeki fiziksel ortamı ile diğer derslerden ayrılmaktadır. Atölyenin fiziksel ortamı önemli bir role sahiptir (Cuff, 1992). Tasarım stüdyosu ortamı, pedagojik, sosyolojik, ideolojik ve epistemolojik açılardan geleneksel sınıf ortamından farklıdır (Sagun vd., 2001; Schön, 1984). Tasarım stüdyosu, akran öğrenimi kullanımı, öğretmenlerle bire bir etkileşim, eğitim ve geri bildirim sıklığı ve saha gezileri ve saha ziyaretleri ile diğer öğrenme ortamlarından büyük ölçüde ayrılmaktadır (Lueth, 2008). Stüdyolar, öğrencilerin kendi aralarında ve öğretmenlerle etkileşimde buldukları sosyal öğrenme alanlarıdır (Yurtsever ve Polatoğlu, 2020). Stüdyo derslerinde evde çalışılması değil; stüdyoda çalışarak, öğrencilerin birbirlerinin eleştirilerinden ve öğretmenin spontane ziyaretlerinden yararlanması beklenmektedir (Cuff, 1992). Genel anlamda öğrencilerin belirli sayılarda gruplara ayrılması, her gruba bir öğretim üyesinin eşlik etmesi ile stüdyo ortamında gerçekleştirilmektedir. Derslerde grup içerisinde çalışmalar gösterilir, üzerinde tartışmalar yapılır, çizimler ve maketler değerlendirilir ve eleştiriler doğrultusunda proje çıktıları oluşturulur. Proje sürecinde çalışmalar usta-çırak ilişkisi doğrultusunda ilerlemektedir. Sınıf mevcuduna göre öğrenciler gruplara ayrılmaktadır. Genellikle bütün gruplar aynı stüdyoyu kullanmaktadır.

Mimari proje dersleri gelişen ve değişen dünya düzeni içerisinde sürekli olarak kendini ve yöntemlerini yenilemesi gereken bir derstir. Teknolojinin gelişimi ve globalleşme geleneksel eğitim modellerini etkilemiş, uzaktan eğitim veya karma eğitim modelleri gündeme gelmeye başlamıştır. Stüdyo dersleri de etkilenenlerden birisidir. Stüdyo derslerinde teknolojiye yer verilmesi, internet tabanlı araçlar ve 3 boyutlu sanal yazılımlar ile gerçekleştirilmiştir (Gül vd., 2009). Günümüzde kullanıcı gereksinimlerinin hızlıca değiştiği bir salgın süreci yaşanmaktadır. Değişen kullanıcı gereksinimleri beraberinde teknolojinin getirdiği yeniliklerin hayatın vazgeçilmez parçası haline gelmesini kaçınılmaz kılmıştır. Literatürde harmanlanmış eğitim yöntemlerine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Salgın sürecinin getirdiği dijitalleşme ve normalleşme sürecinde eski ve yeni döngüsünde adaptasyon sorunları oluşmaktadır. Bu nedenle normalleşme sürecinde yüz yüze eğitimin devam etmesini sağlamak amacıyla salgının önüne geçecek mekânsal düzenlemelerin yapılması gerekliliği doğmuştur. Çalışma bu mekânsal organizasyona yönelik öneriler geliştirilmesi üzerine kurgulanmıştır.

COVID DÖNEMİ VE MİMARLIK EĞİTİMİ

Çin'in Vuhan kentinde 2019 yılı aralık ayında solunum yolu belirtileri gösteren bir hastalık ortaya çıktı. Bu hastalık 13 Ocak 2020 tarihinde Covid-19 olarak tanımlanmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin

diğer eyaletlerine de yayılan bu hastalık kısa zamanda birçok ülkede de görülmüştür (Url-1, 2021). 30 Ocak 2020 tarihinde ise Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından uluslararası halk sağlığı acil durumu olarak nitelenmiştir. Ardından Küresel Salgın olarak ilan edilmiştir. 11 Mart 2020 tarihinde ülkemizde de ilk vakalar açıklanmıştır (Küresel Salgın Bağlamında Yükseköğretim Kurumlarında Sağlıklı ve Temiz Ortamların Geliştirilmesi Kılavuzu, 2020).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de salgına karşı önlemler alınmaya başlanmıştır. Geniş çaplı karantinalar ve seyahat kısıtlamaları uygulanmıştır. Bugün, pandemi temelli düzenlemelerin geleceği hala belirsizliğini koruyor. Emsal bir vaka olmadığı için COVID-19'a karşı alınan önlemler dünya çapında bir deneyim birikimi ile dinamik olarak güncellenmektedir. Ortaya çıkan önlemlerden biri olan “sosyal mesafe”, şehirlerde, binalarda ve iç mekânlarda insan hareketliliğini ve sosyal yaşamı düzenleyen yeni bir kılavuz haline geldi. Henüz tüm bulaşma yolları tam olarak bilinmese de COVID-19'un solunum yoluyla insandan insana bulaşabileceği gözlemleniyor. Bu bağlamda sosyal mesafe, COVID-19'un yayılma hızını azaltmak için halk arasında insanlar arasındaki minimum mesafeyi belirleyen birincil önlemdir (Güzelci vd., 2020).

Sosyal mesafe olarak adlandırılan gereksinim doğrultusunda öncelikle 16 Mart 2020 tarihinden itibaren okulöncesi eğitim kurumları da dâhil olmak üzere eğitimin bütün kademelerinde eğitime üç hafta süreyle ara verilmiştir. Ayrıca Yükseköğretim Kurulu (YÖK, 2021) tarafından üç haftalık süreçte “*örgün eğitim programlarına devam eden tüm ön lisans ve lisans öğrencileri gibi öğretmenlik, sağlık, mühendislik ve fen programlarından intörnlik, staj ve uygulamalı eğitimleri olan ön lisans ve lisans öğrencilerinin de eğitimlerine ara verilmesine*” karar verilerek örgün programlar için uzaktan eğitiminin önü kesilmiştir (Koronavirüs Bilgilendirme Notu, 2020). 18 Mart 2020 tarihinde YÖK Başkanı Yekta Saraç'ın açıklamasıyla 23 Mart 2020 tarihinde üniversitelerin uzaktan eğitim modeline geçtiği duyurulmuştur (YÖK, 2020a). Çalışma kapsamında da ele alınan Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi de 23 Mart 2020 tarihinde uzaktan eğitime geçmiştir. Uzaktan eğitim süreci 22 Mart 2021 tarihine kadar devam etmiştir. Ancak 22 Mart 2021 tarihinden itibaren üniversite bünyesinde alınan karar ile uygulama tabanlı programlarda pratiğin yoğun olduğu derslerin yüz yüze yapılmasına karar verilmiştir. Bir aylık süreçte yüz yüze eğitim uygulamalı derslerde devam etmiştir. Bu derslerin işlenişinde Atatürk Üniversitesi tarafından yayınlanan salgın yönetmeliğine uygun şekilde dersler işlenmiştir. Ancak ülke genelinde artan vakalar sebebiyle yüz yüze eğitim süreci de sonlandırılmıştır. YÖK, artan aşılama çalışmaları sebebiyle yeni eğitim-öğretim yılının 13 Eylül 2021 tarihinde tüm üniversitelerde yüz yüze olara başlayacağını duyurmuştur. Ancak aşılama tamamen gerçekleşse dahi gerek sosyal hayatta gerek eğitim hayatında salgına yönelik bazı tedbirlerin bir süre daha devam etmesi bir gerekli olacaktır. Çalışma kapsamında da yeni dönem başlangıcında tüm üniversitelerin yüz yüze eğitimi geçmesi sebebiyle Mimarlık Fakültelerinde uygulamalı derslerin işleniş esnasında stüdyoların mekânsal örgütlenmesine yönelik salgın tedbirlerinin gerçekleştirilmesi çalışılmıştır.

Tasarım odaklı mimarlık fakültelerinde, öğrenme pratiğinin deneyim odaklı etkileşimli mekânlar olan stüdyo ortamında gerçekleştirilmesi ayırt edici konulardan biridir. Öğrenciler stüdyoları sadece bir ders alanı olarak değil; günlük zamanlarını geçirdikleri, tasarım çalışmalarını geliştirdikleri, iletişim kurdukları, tartıştıkları ve arkadaşlarıyla paylaştıkları çok boyutlu bir alan olarak kullanırlar. Bu bağlamda, stüdyo ortamının öğrencilerde mesleğe aidiyet duygusu geliştirdiğini söylemek mümkündür. Tüm bu nedenlerle stüdyo ortamından uzak bir tasarım eğitimi, pandemi sürecinde mimarlık okullarının temel kaygılarından biri olmuştur. Özellikle pandemi koşullarının getirdiği çeşitli kısıtlamalar ve zorluklar altında öğrencilerin yeni online stüdyo sistemine adapte olmaları ve bu sürece ilişkin görüşleri merak uyandırmıştır. (Ceylan vd., 2020).

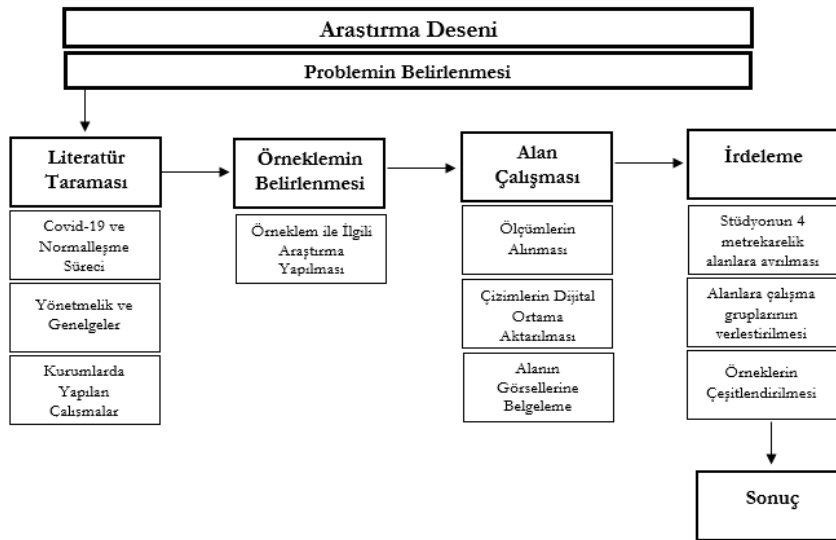
Pandemi sonrası eğitim, toplumun diğer alanlarının yanı sıra mekânsal ve teknolojik şok dalgalarından etkilenmiştir. Çevrimiçi öğrenmenin önemli ölçüde genişlemesi, bu çalkantılı zamanda ve ortaya çıkan zorluklara ve yapısal dönüşümlere yanıt olarak eğitimciler ve öğrenciler tarafından geliştirilen beceriler üzerine inşa edilebileceğini ortaya koymuştur (Soccio vd., 2020).

Pandemi ile ilgili farklı disiplinlerde birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle pandemiden etkilenen eğitim alanında da öğrencilerle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Her kademedeki öğrenci ve eğitimci çerçevesinde pandemi koşullarındaki eğitime dair algıya, kalitesine, sınırlıklarına, avantaj ve dezavantajlarına yönelik birçok çalışma yapılmıştır (Altun Ekiz, 2020; Başaran vd., 2020; Buluk ve Eşitti, 2020; Genç vd., 2021; Genç ve Köker, 2021; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Karadağ ve Yücel, 2020). Tasarım stüdyo derslerine yönelik yapılan çalışmalar da ise çevrimiçi tasarım stüdyolarının kullanımı ile ilgili tutumlarını incelemek ve kullanımlarının öğrenme sürecini nasıl iyileştirebileceğini tartışmak için öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur (Alnusairat vd., 2020; Ceylan vd., 2020; Özorhon & Lekesiz, 2021; Varma & Jafri, 2020). Fakat eğitim mekânlarının yeni normale uyarlanması ile ilgili çalışmalar sınırlı sayıdadır. Normalleşme sürecinde eğitim mekânlarının sosyal mesafe kurallarına cevap verecek nitelikte olması gerekmektedir. İlk ve ortaöğretim mekânlarının normalleşme sürecine adaptasyonu ile ilgili çalışmalar bulunmasına karşın (Güzelci vd., 2020; Güzelci vd., 2021); yükseköğretime dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması literatürdeki bu eksikliği gidermeye yönelik olarak bu çalışmanın yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

YÖNTEM

Çalışmanın amacı, salgın rehberinde bu stüdyoların yerleşim düzenlerini tanımlamaktır. Bu kapsamda iç mimari proje derslerinin işlendiği stüdyoların mekânsal örgütlenmesi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın örneklemini Atatürk Üniversitesi oluşturmaktadır. Atatürk Üniversitesi bünyesinde salgına yönelik oluşturulan “Salgın Yönetimi Rehberi” üzerinden irdelemeler yapılmıştır. İç mimari proje stüdyoları üzerinden mekânsal organizasyon önerileri geliştirilmiştir.

İlk olarak bulguların elde edilmesi literatür taramaları ile gerçekleştirilmiştir. Bu taramalarla salgın ve normalleşme hakkında kurumların yayınladığı tedbir kapsamında yer alan yönetmelikler incelenmiştir. Ardından yapılan incelemeler neticesinde elde edilen bulgular, salgın ve normalleşme kapsamında stüdyolarda kullanılacak olan mekânsal örgütlenmelerin parametreleri olarak belirlenmiştir. Bu parametreler doğrultusunda bir stüdyo örnekleminde mekânsal örgütlenme örnekleri gerçekleştirilmiştir. Önerilerin geliştirilmesinde ilk olarak stüdyonun ölçüleri alınmış; ardından sosyal mesafe kurallarına uygun olarak mekân ölçüleri 4 m²’lik dilimlere haline getirilmiştir. Oluşturulan dilimler ile çeşitli planlama kurguları oluşturulmuştur. Planlamalar doğrultusunda 8, 10 ve 12 kişilik gruplar için mekânsal organizasyon alternatifleri geliştirilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma deseni

BULGULAR

Çalışmanın bulguları iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; farklı üniversite kurumlarının normalleşme kapsamında yayınladıkları okul yönergeleri bölümü; ardından çalışma kapsamında ele alınan Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümünün tanıtımından oluşmaktadır.

Normalleşme için yayımlanan resmi belgeler

Yüksek Öğretim Kurulu (2021) 'Küresel Salgın Bağlamında Yükseköğretim Kurumlarında Sağlıklı ve Temiz Ortamların Geliştirilmesi Kılavuzu'nu yayımlamıştır. Bu kılavuz içerisinde ilk olarak Salgın ve Enfeksiyon, Covid-19 ile ilgili bölümlere yer verilmiş, kişisel korunma ekipmanlarını açıklamış, salgın süresince koruma ve kontrol yöntemlerini açıklamıştır. Ardından mekânsal konulara değinilmiştir. Bu bağlamda sosyal ve ortak kullanım alanlarında alınması gereken önlemlere de değinilmiştir. Ardından eğitim isimli bir başlık ile açıklamalar yapılmıştır. Mekân kapsamında etüt salonları ve sınıflar ile ilgili açıklamalar da yer almaktadır. Bu açıklamalar ile bu mekânlarda uyulması gereken kriterler şu şekildedir:

- En az 4 m²'ye bir kişi düşecek şekilde planlanmalıdır.
- Oturma düzeni, fiziksel mesafe en az 1 metre olacak şekilde yapılmalıdır. Dersin niteliğine göre şarkı söyleme ve yüksek sesle konuşma gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği durumlarda mesafe 1.5-2 metre olacak şekilde oturma düzeni uygulanmalıdır.
- Ders içi etkinliklerde damlacık oluşturma sebebiyle koro çalışmaları, tiyatro provaları gibi yüksek ses ile yapılan aktiviteler için büyük salonlar tercih edilmelidir.
- Ders sırasında öğrencilerin kullanacağı malzemeler mümkünse kişiye özel olmalıdır.
- Sınıflar pencereler açılarak düzenli bir şekilde sık sık havalandırılmalıdır.
- Klimalar ve vantilatörler damlacıkların yayılmasına neden olabileceği için mümkün olduğunca içerde kişiler varken kapalı olmalıdır.
- Korunma ve tedbirlere yönelik bilgilendirici materyaller uygun yerlerde yer almalıdır.
- Derslik girişlerinde maksimum öğrenci kapasitesini belirten görsel materyallere yer verilmelidir.
- Oturma düzeni ve mesafeleri önceden düzenlenmiş olmalıdır.

YÖK tarafından yayımlanan yönergeler ve üniversite kurumlarına gönderilen tedbir kararları ile birlikte birçok kurum konu ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmıştır. Birçok üniversite Covid-19 ve pandemi ile ilgilenen komisyonlar kurmuştur. Bu komisyonlar konu ile ilgili kararlar almışlardır. Çeşitli sayfalar oluşturarak kurum çalışanlarına ve öğrencilerine buradan duyurular yapmışlardır. Aktif bir şekilde iç mimarlık bölümleri olan kurumlardan birkaç tanesinin bu konu hakkında yapmış oldukları çalışmalar incelenmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesi, Covid-19 ile ilgili haberleri, bilgileri ve genelgesi yayınlamak için bir internet sayfası oluşturmuştur (Url-2, 2021). Burada konu kapsamında resmî kurumlar tarafından yapılan tüm açıklamalar, kurum olarak yaptıkları çalışmalara yer vermektedir. Normalleşme kapsamında Resmî Gazete'de (2020) yayınlanan genelgenin açıklamalarına yer vermiştir. Mekân kullanımı kapsamında kurum olarak açıklama yapılmamıştır.

Marmara Üniversitesi konu ile ilgili bir internet sayfası oluşturmuştur (Url-3, 2021). Bu sayfadan çeşitli duyurular yapmaktadır. Genel olarak YÖK tarafından iletilen bilgileri buradan kullanıcılara aktarmaktadır. Ayrıca sayfada kendi kurumları kapsamında risk tablosu da yayınlamaktadır. Ancak kurum dışından araştırmacılar olarak mekân içerisinde uyguladıkları tedbirlere ulaşamamıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Covid-19 hakkında YÖK başta olmak üzere çeşitli kurumlardan yapılan açıklamalara yer verdiği bir internet sayfası oluşturmuştur (Url-4, 2021). Bu sayfada genel bilgilendirmeler ve resmî kurumların açıklamaları bulunmaktadır.

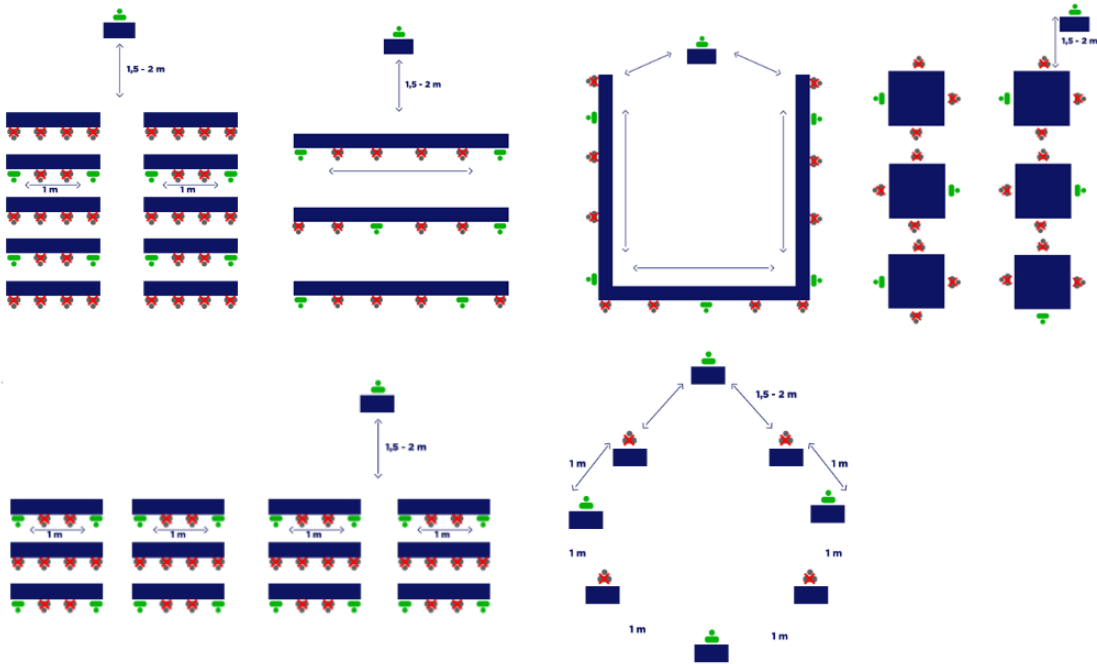
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Koronavirüs Salgın Danışma Komisyonu ile oluşturmuştur (Url-5, 2021). Bu komisyona özel bir internet sayfası açılmıştır. Sayfada kurumun konu ile ilgili yaptığı bilimsel çalışma ve araştırmalarına yer verilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili kurum kararları da buradan bildirilmektedir. Kararlar incelendiğinde, Resmî Gazete’de (2020) yayımlanan genelgeler ve Covid-19 hakkında resmî kurumların açıklamaları doğrultusunda alındıkları belirlenmiştir.

Atatürk Üniversitesi de pandemi kapsamında bir internet sayfası oluşturmuştur (Url-6, 2021). Kurum burada, pandemi sırasında ve normalleşme süresince devam eden, akademik çalışmalara, uzaktan eğitim çalışmalarına, toplumsal hizmet faaliyetlerine, sağlık hizmeti faaliyetlerine yer vermektedir. Diğer kurumlar ile ilgili normalleşme süresince yüz yüze eğitime geçilmesi ile alakalı olarak mekân kullanımlarına yönelik bir rehber, açıklama bulunamamıştır. Ancak örneklem olarak ele alınan Atatürk Üniversitesi’nin bu konu ile ilgili oluşturulmuş bir rehberi bulunmaktadır.

Atatürk Üniversitesi tarafından Sağlık Bakanlığı’nın “Covid-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberi” esas alınarak hazırlanan “Salgın Yönetimi Rehberi”nde eğitim alanları ve süresinde alınması gereken önlemler başlığında sınıfların mekânsal organizasyonuna yönelik parametreler aşağıda yer almaktadır.

- Dersler sırasında öğretim elemanı ile öğrenciler arasında en az 1 metre mesafe olacak şekilde oturma düzeni oluşturulmalı
- Sınıflarda oturma düzeni karşılıklı değil, çapraz oturma düzeni olmalı
- Birkaç sınıfın bir araya gelmesiyle yapılan ortak derslerde oturma düzeni fiziksel mesafe en az 1 metre olacak şekilde düzenlenmeli

Atatürk Üniversitesi farklı şekilde kullanılan derslikler ve laboratuvarlar için oturma düzeni önerileri sunmuştur (Url-7, 2021). Sunulan önerilerde 6 farklı sınıf sistemi içerisinde gerçekleştirilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Atatürk Üniversitesi normalleşme kapsamında derslik ve laboratuvar için oluşturulan oturma düzeni önerileri

Yukarıdaki parametreler doğrultusunda öneri olarak sunulan derslik oturma düzeni Şekil 3'te gösterilmektedir. Öneride yer alan derslik normal standartlarda 48 kişi ile kullanılmasına rağmen normalleşme sürecinde 16 kişilik bir kapasiteye sahiptir. Ayrıca verilen öneriler kapsamında ele alınan sınıflarda iç mimari stüdyo derslerinin işlenişine yakın bir örnek bulunmamaktadır.

Örneklemin tanıtılması

Erzurum'da, 50.000 m² alan üzerine, 29.800 m² kullanım alanlı Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi inşaatına 2014 yılında başlanmıştır. 6 adet çizim salonu, 3 adet bilgisayar salonu, 3 adet maket salonu, 18 adet derslik, 16 adet idari birim, 2 adet etkinlik salonu, 2 adet seminer salonu, 6 adet kulüp odası, 1 adet konferans salonu, 85 adet öğretim elemanı odası, seyir terası, sığınak, kafe ve mescidi bünyesinde barındıran kompleks bir yapıdır. 2018 yılında tamamlanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi (Kişisel arşiv)

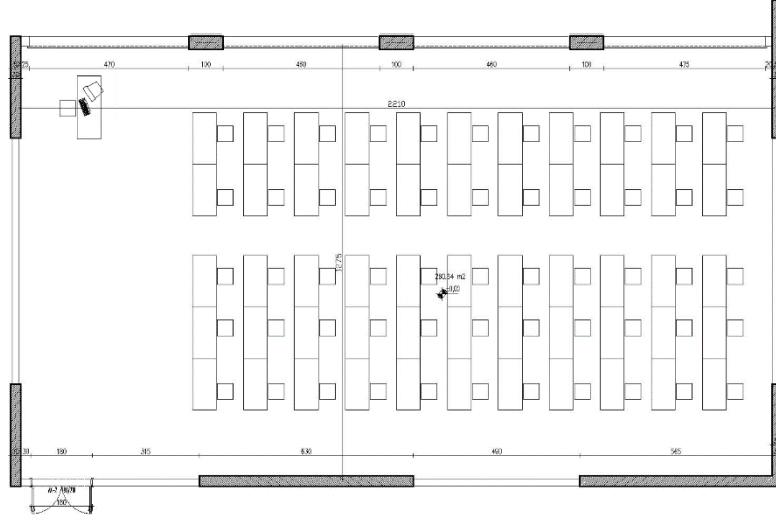
Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü ise eğitim öğretime 2021 yılında açılmış yeni bir bölümdür. İki adet stüdyo sınıfı ve iki adet dersliği bulunmaktadır. Eğitime pandemi sonrasında normalleşme sürecinde başlamıştır. Dersler yüz yüze ve çevrimiçi şekilde hibrit bir sistemle işlenmektedir. Uygulamalı dersler yüz yüze şekilde normalleşme şartlarına uyularak işlenmeye devam etmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. İç Mimarlık Bölümü stüdyolarına ait fotoğraflar (Kişisel arşiv)

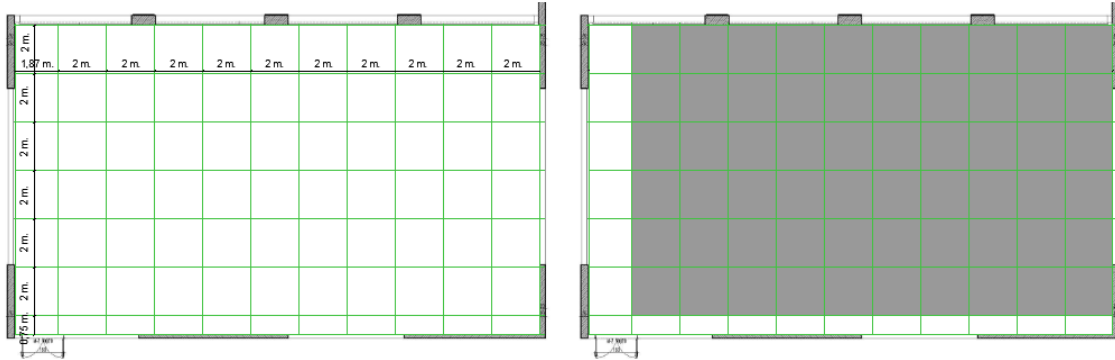
İRDELEMELER

Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü'nde İç Mimari Stüdyo dersleri stüdyolarda işlenmektedir. Bölüme ait bulunan iki stüdyo birbirinin simetriği şeklinde bir planlamaya sahiptir. Bu nedenle sadece bir tanesi üzerinden yapılan değerlendirmeler her ikisini de kapsayacak nitelikte olacaktır. Ele alınan stüdyo dersliği 22,10 metre genişliğinde 12,75 metre enindedir. Stüdyonun alanı ise 281,7 metrekaredir (Şekil 5).

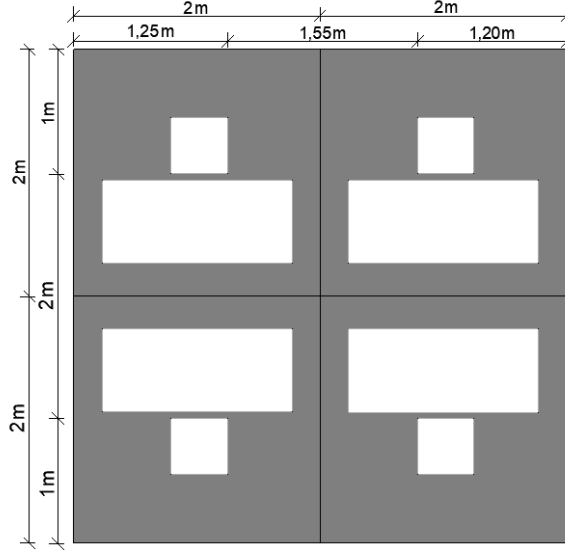
Şekil 5. İç mimari stüdyo dersliği planı

Yüksek Öğretim Kurulu (2021) 'Küresel Salgın Bağlamında Yükseköğretim Kurumlarında Sağlıklı ve Temiz Ortamların Geliştirilmesi Kılavuzu'nu (2021) açıklamalara göre 4 m^2 'ye bir kişi gelecek şekilde planlama yapılması hususu dikkate alındığında, stüdyoda aynı anda 70 kişi bulunması mümkündür. Ancak stüdyo 4 m^2 'lik net alanlara ayrıldığında kişi sayısında azalma olmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Stüdyonun 4 m^2 'lik alanlara ayrımı

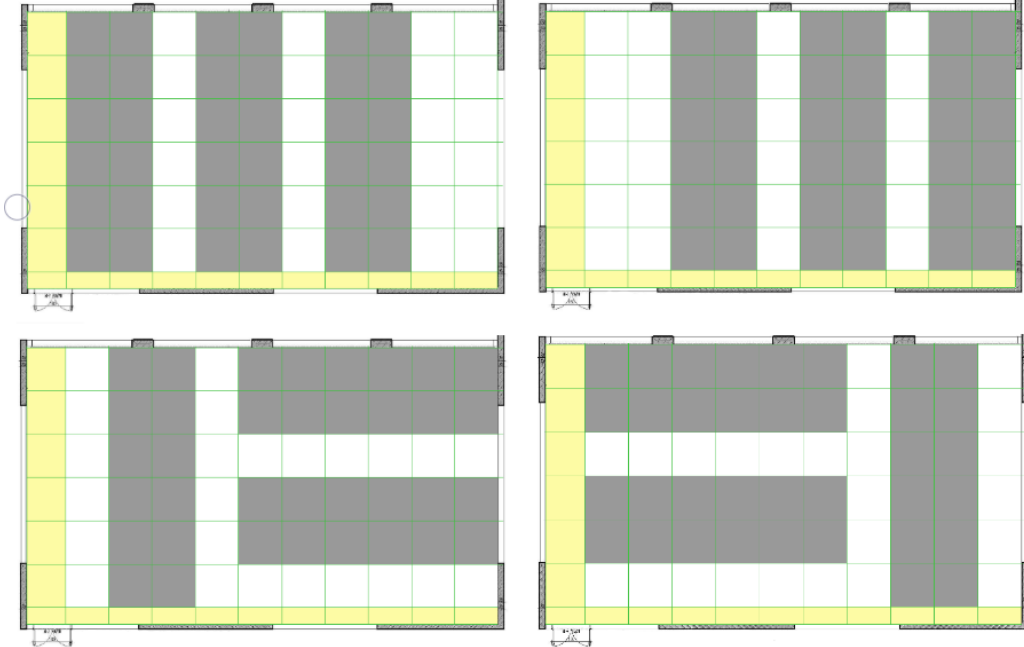
Aynı anda sınıfı kullanabilecek kişi sayısı, plan düzleminde stüdyonun 4 m^2 'lik alanlara ayrılması ile 60 kişiye düşmektedir. Kişilerin kendilerine ait masa ve taburelerde oturma düzenlerinde öngörülen sosyal mesafenin korunması gerekmektedir. Ayrıca Stüdyo derslerinin işlenişinde sınıf mevcudu derse giren öğretim üyesi sayısı dikkate alınarak gruplara ayrılmaktadır. Gruplar ilgili öğretim üyesi ile birlikte dersleri işlemektedir. Bu iki kriter göz önüne alınarak 4 m^2 'lik alanlara ayrılan sınıf düzleminde karşılıklı oturma şeması belirlenmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Oturma şeması

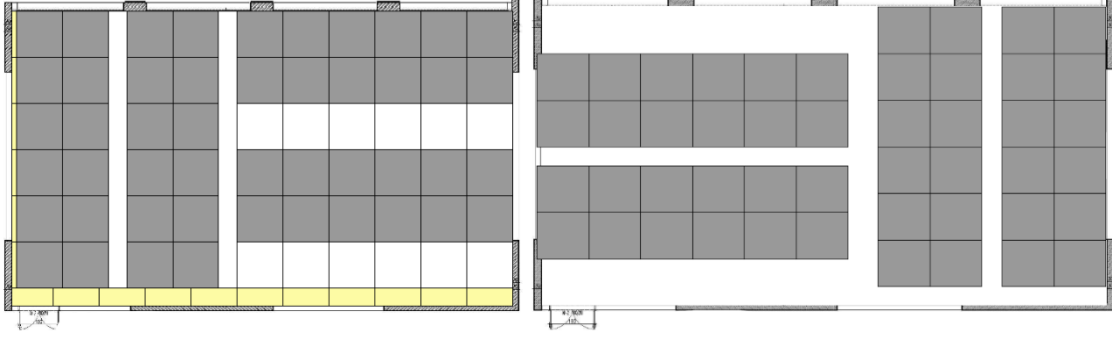
Stüdyo derslerinde öğretim üyeleri de dikkate alınarak belirlenen gruptaki kişi sayısı çalışma kapsamında 12, 10 ve 8 kişi olarak ele alınmıştır. Bu sayılar belirlenirken, genel olarak iç mimarlık bölümlerinde sınıf mevcutlarının çok olması, bir öğretim üyesinin stüdyo dersi kapsamında ilgilenmesi mümkün olan kişi sayısı dikkate alınmıştır.

Sınıf içerisinde pandemi koşullarına uygun olarak oturma düzeni belirlenirken ilk olarak sınıf alanı Şekil 8'deki gibi 4 m²'lik alanlara ayrılmıştır. Ardından grup içerisinde yer alacak kişi sayıları açıklanan gerekçelere dayanarak belirlenmiştir. Sonrasında 12, 10 ve 8 kişilik gruplar için sınıf düzleminde yerleştirme çalışmaları başlanmıştır. Gruplar arasında sirkülasyon alanları da ayrılmıştır. 12 kişilik gruplara ayrıldığında ele alınan sınıf içerisinde stüdyo yerleşimi Şekil 8'de gösterilmiştir.

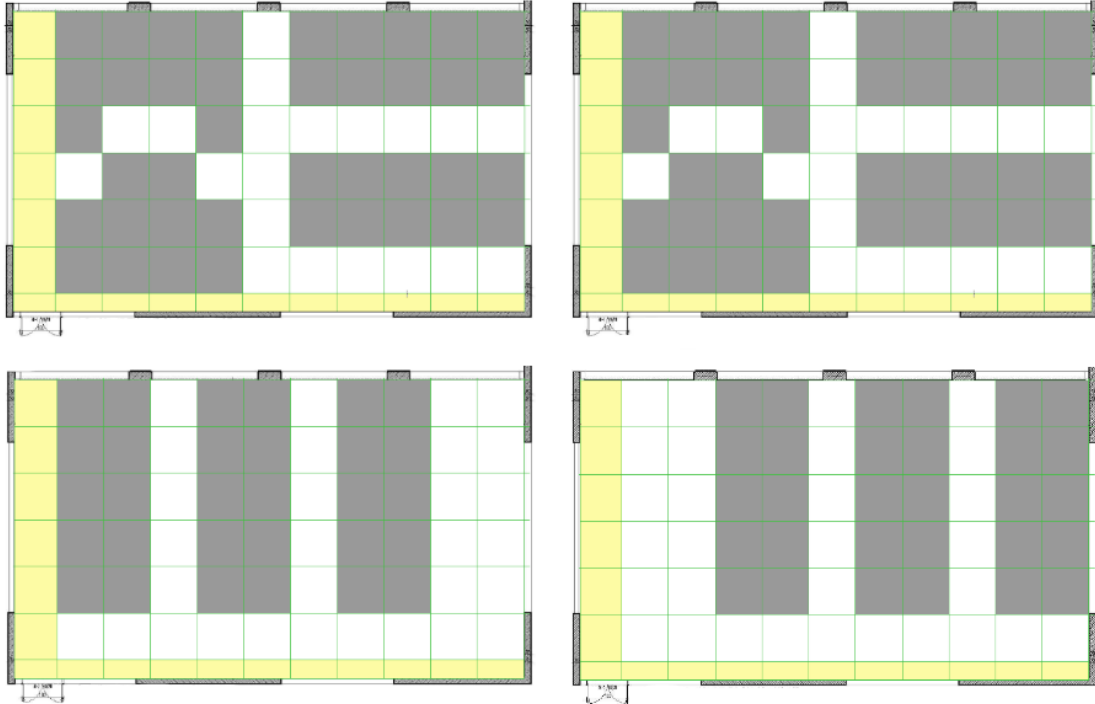
Şekil 8. 12 kişilik grupların stüdyoya yerleşim alternatifleri (gri-4 m² / sarı-4m²'den az / beyaz-sirkülasyon)

12 kişilik gruplar ile sınıf düzeni oluşturulurken sirkülasyon alanları da sınıfın metrekarelere bölünmüş hali dikkate alınarak yapıldığında 3 grup, 36 kişi yerleştirilmiştir. 12 kişilik gruplar için maksimum kapasiteyi sağlamak için ikinci adım olarak sirkülasyon alanları 80 cm olarak ele alınmıştır. Bu mesafe dikkate alındığında, oluşturulan oturma düzeninde kalan alanlarda 4 m²'lik kişisel alan kuralına göre düzenleme yapıldığında grup sayısı elde edilemeyen boşluklar oluşmuştur. Boşluklar her iki tarafta eşit şekilde dağıtılmıştır. Bu durumda yapılan çalışma ile 48 kişilik, 4 grubun sınıf içi yerleşimi sağlanmıştır (Şekil 9).

Şekil 9. 12 kişilik grupların maksimum kapasite ile stüdyoya yerleştirilmesi (gri-4m² / sarı-4m²'den az / beyaz-sirkülasyon)

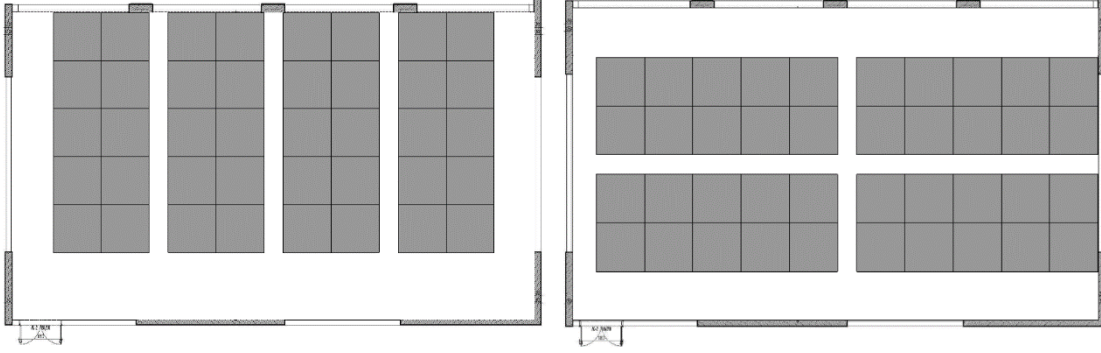
Stüdyoda aynı zaman diliminde daha fazla nüfusun bulunmasını sağlamak için grupta yer alan kişi sayısı 10 olarak şekilde irdelenmiştir. Bu durumda stüdyo yerleşimi 4 m²'lik bölünmüş alanlar olarak düzenlenmiştir (Şekil 10).

Şekil 10. 10 kişilik grupların stüdyoya yerleşim alternatifleri (gri-4m² / sarı-4m²'den az / beyaz-sirkülasyon)

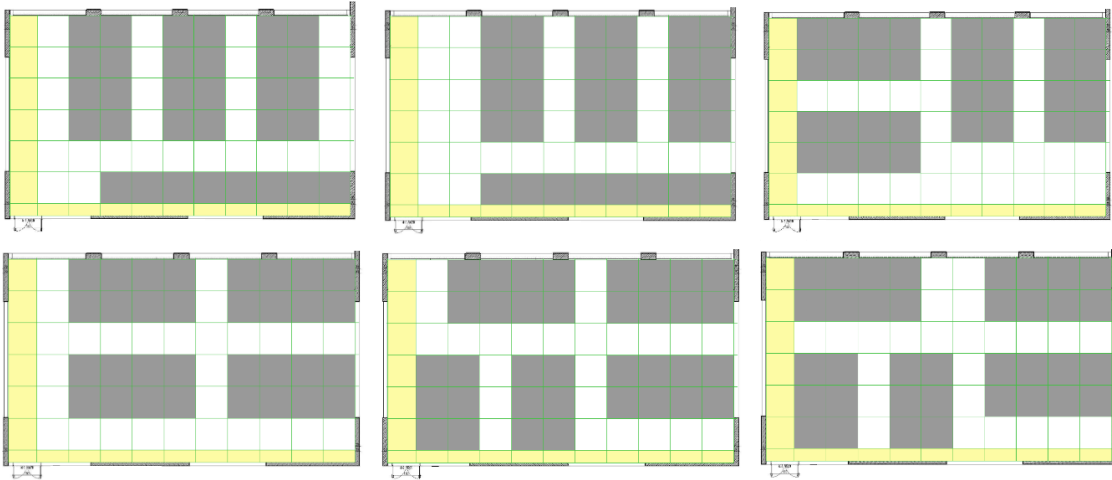
10 kişilik gruplar ile oluşturulan oturma düzenlerinde sınıf içine 4 adet grup yerleşimi gerçekleştirilmiştir, ancak bu örneklerde sirkülasyon alanlarını belirlemek mümkün olmamıştır.

Diğer iki seçenekte ise 3 grup yerleştirilmiştir. Ancak 10 kişilik grupların sınıf içi yerleşiminde maksimum sayıyı elde edebilmek için sirkülasyon alanı 80 cm olarak belirlenmiş ve yeni son seçenekler oluşturulmuştur. Bu seçenekler oluşturulurken gruplar arası mesafe 80 cm olarak ele alınmış, kalan alanlarda ise 4 m²'lik kişisel alan kuralına göre düzenleme yapıldığında grup sayısı elde edilemeyen boşluklar oluşmuştur. Boşluklar her iki tarafta eşit şekilde dağıtılmıştır. Bu seçeneklerde ise sınıf içerisine 10 kişilik 4 adet grup yerleştirilmiştir. Bu surumda maksimum kişi sayısı 40 olmaktadır (Şekil 11).

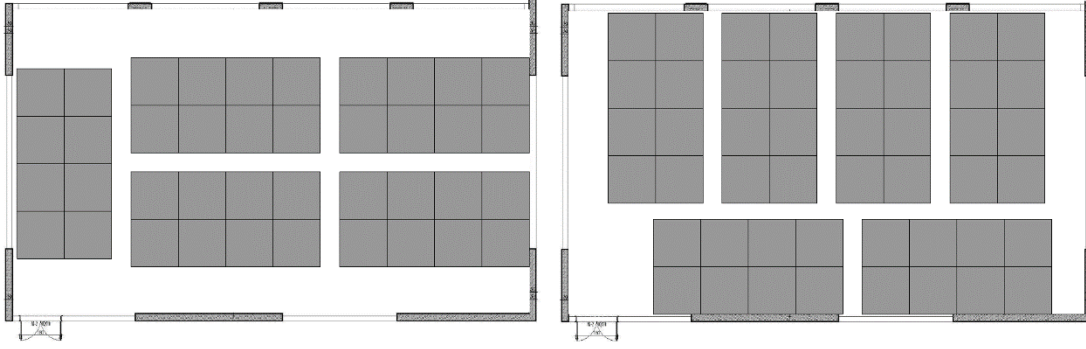
Şekil 10. 11 kişilik grupların maksimum kapasite ile stüdyoya yerleştirilmesi (gri-4m² / sarı-4m²'den az / beyaz-sirkülasyon)

Son olarak 8 kişilik gruplar oluşturularak sınıf içi yerleşim planı gerçekleştirilmiştir. Bu olasılık ele alındığında daha çok seçenek ortaya çıkmıştır. Bu uygulamada da ilk örnekler 4 m²'lik alanlara bölünmüş stüdyo planı üzerinden yapılmıştır (Şekil 12).

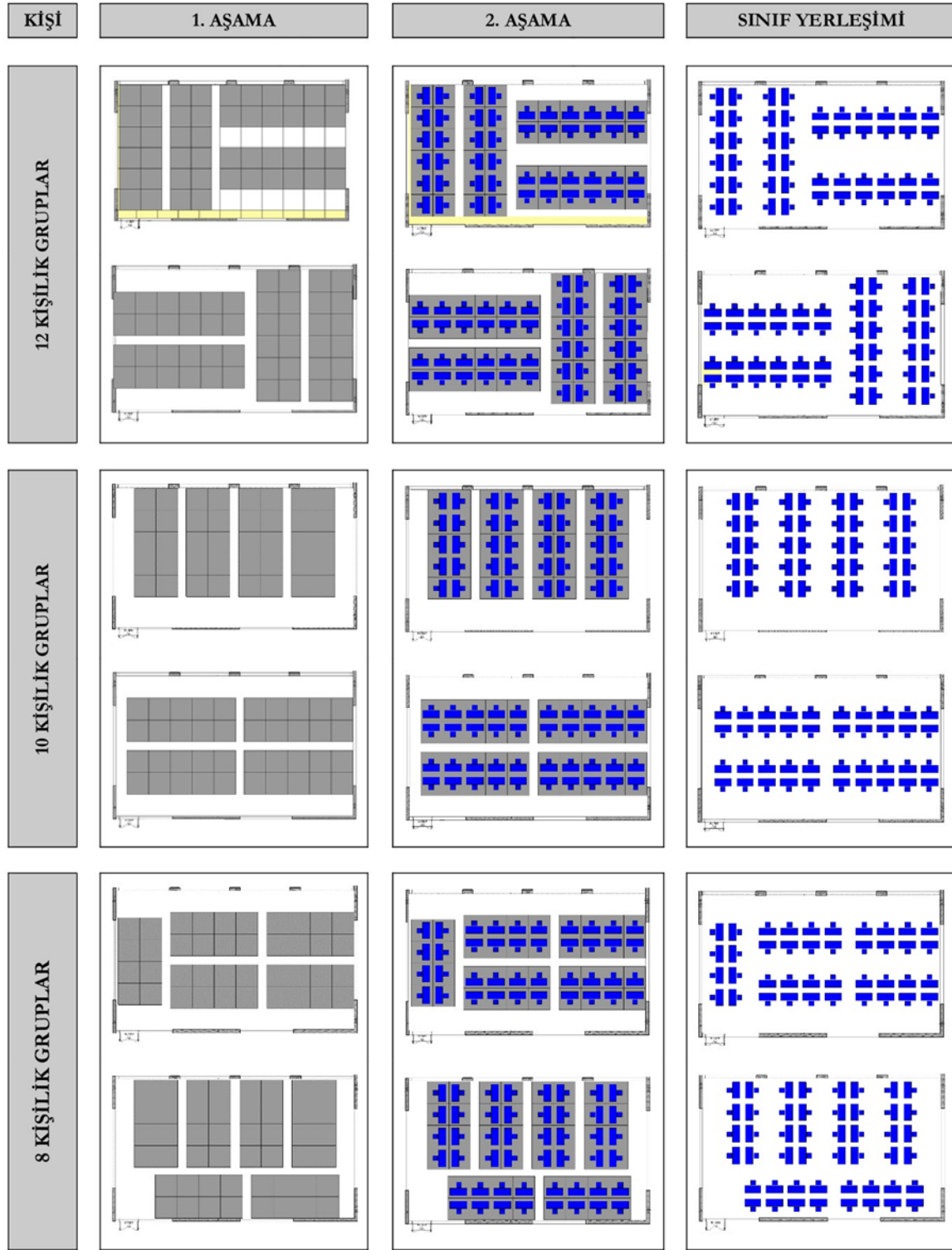
Şekil 12. 8 kişilik grupların stüdyoya yerleşimi (gri-4m² / sarı-4m²'den az / beyaz-sirkülasyon)

Ancak çıkan örneklerde ilk iki seçenekte grup yerleşiminde tek sıra halinde olan seçenekler ortaya çıkmıştır. Bu şekilde grup çalışmasına uygun seçenekler olmamıştır. Ancak diğer örneklerde stüdyo alanına 5 adet grup yerleştirilmiştir. Ancak sirkülasyon alanları 80 santimetre olacak şekilde tekrar düzenleme yapılarak maksimum kapasitenin ortaya çıkması istenmiştir. Bu seçenekler oluşturulurken gruplar arası mesafe 80 santimetre olarak ele alınmış, kalan alanlarda ise 4 m²'lik kişisel alan kuralına göre düzenleme yapıldığında grup sayısı elde edilemeyen boşluklar oluşmuştur. Boşluklar her iki tarafta eşit şekilde dağıtılmıştır. Şekil 13'de de yer aldığı gibi sınıf içerisine 8 kişilik gruplardan 6 adet yerleştirilmiştir. 8 kişilik gruplardan oluşan stüdyo dersleri için maksimum kapasite 48 olarak belirlenmiştir.

Şekil 13. 8 kişilik grupların maksimum kapasite ile stüdyoya yerleştirilmesi (gri-4m² / sarı-4m²,den az / beyaz-sirkülasyon)

Stüdyo düzleminde yapılan mekân örgütlenmesi çalışmalarında 8, 10, 12 kişilik gruplardan oluşan seçenekler oluşturulmuştur. Bunun sebebi ise stüdyo derslerinde öğretim üyesi sayısına göre gruptaki kişi sayısının değişiklik göstermesidir. İç mimarlık bölümlerinde mevcut sayısının fazla olmasından kaynaklı grupların 8 kişiden az olma ihtimalinin olmaması, öğretim üyelerinin ders kapsamında ilgilenebileceği öğrenci sayısının 12'den fazla olmasının dezavantaj yaratabileceği gibi tecrübe edilmiş hususlar dikkate alınarak bu sayılar belirlenmiştir. Ayrıca sınıf içi mekân organizasyonu yapılırken, pandemi sonrası normalleşme sürecinde dikkat edilecek genel hususlar kapsamında; bir kişi için 4 m²'lik alan ayrılması, İki kişi arasındaki sosyal mesafenin 1,5 metre olmasına dikkat edilerek mekân örgütlenmesi gerçekleştirilmiştir. Sonuç ürün olarak oluşturulan sınıf düzenlemeleri Şekil 14'de aşamalı olarak yer almaktadır.

Şekil 14. İç mimarlık stüdyosu mekân organizasyonu sonuç ürünleri (gri-4m² / sarı-4m²'den az / beyaz-sirkülasyon)

SONUÇ

Pandemi döneminde en çok etkilenen alanlardan biri eğitimidir. Üniversitelerde alınan teorik ders işlenişlerinin aksine mimarlık fakültelerinde pratik dersler yoğunluktadır ve eğitmeni ile öğrenci arasında etkileşimli ve sınıf ortamının efektif kullanıldığı bir ders sürecinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda uzaktan eğitim sürecinden fazlasıyla etkilenen uygulama tabanlı alanlardan birisi de

mimarlık fakültesi bünyesindeki programlardır. Uzaktan eğitim süreciyle beraber önceleri gündemde olan dijital/teknolojik ekipmanların/uygulamaların/aplikasyonlar koşullar nedeniyle gündelik hayatın vazgeçilmez birer parçası haline gelmiştir. Bu yeniliklerle beraber yeni bir normal anlayışı ortaya çıkmıştır. Normalleşme sürecinde sosyal mesafe kurallarının gerektirdiği şekilde mekânların yenilenmesi gerekliliği doğmuştur. Süreçten ilk olarak ve fazlasıyla etkilenen eğitim mekânlarının da bu yenilenmeyi gerçekleştirmesi gerekmiştir.

Lisans eğitimi kapsamında uygulamalı dersler kapsamında yer alan iç mimarlık bölümlerinde zorunlu ve temel dersler kapsamında yer alan stüdyo dersleri de bu yeni sürece adapte edilmiştir. Birçok kurum bünyesinde yönergeler çıkararak standart oluşturmaya çalışmıştır. Çalışma kapsamında birçok yükseköğretim kurumunun normalleşme süreci ile ilgili hazırladığı yönergeler/açıklamalar incelenmiştir. Ancak sınıf içi mekân organizasyonu konusunda herhangi bir açıklama bulunmamıştır. Atatürk Üniversitesi'nin yayınlamış olduğu "Salgın Yönetimi Rehberi" farklı işlevlere yönelik sınıfların iç mekân organizasyonunun yer aldığı bir çalışmadır. Ancak rehberde iç mimarlık bölümlerinde stüdyo dersleri için kullanılan dersliklerin işlevine yönelik bir açıklama, düzenleme, görsel bulunmamıştır. Bu sebeple Atatürk Üniversitesi'nin de yayınlamış olduğu "Salgın Yönetimi Rehberi" dikkate alınmıştır. Aynı kuruma ait iç mimarlık bölümünün stüdyo dersleri için kullanılan derslikleri de örneklem olarak ele alınmıştır. Ardından bu stüdyo için plan düzleminde normalleşme koşulları dikkate alınarak öneriler getirilmiştir.

Yapılan düzenlemeler neticesinde elde edilen 6 adet öneri oluşturulmuştur. Öneriler stüdyo dersliğinde kullanılabilir, Salgın Yönetimi Rehberine eklenebilecek durumdadır. Oluşturulan önerilerin stüdyo derslerinin işleneceği sınıflar için kendi hacimleri ve öğrenci sayıları dikkate alınarak kullanılabilirliği öngörülmektedir. Ayrıca sınıfların havalandırılmaları için kılavuzda önerildiği gibi mevcut olan klima sistemleri aktif olarak kullanılmamaktadır. Fakat sınıfların batıya bakan cephe yüzeyleri boyunca bulunan vasistaslı pencereler ile öğrencilerin kullandığı süreçlerde dahil olmak üzere hava sirkülasyonu sağlanmaktadır. Bu anlamda önerilen gruplandırmalar ile yapılacak mekânsal organizasyonlarda havalandırma sistemleri herhangi bir engel oluşturmamaktadır.

Normalleşme sürecinde iç mimari stüdyoların mekânsal organizasyonunda uyulması gereken bir takım parametreler belirlenmiştir. Bunlar:

- Stüdyolarda grup çalışmalarının yapılacağı zamanlarda mevcut öğrenci sayısı dikkate alınarak 8, 10 ve 12 kişilik önerilen oturma düzenlerine uyulması gerekmektedir.
- Stüdyo içerisinde öğrencilerin yerleşimi sağlanırken çalışma alanları bireysel olarak ayrımı sağlanmalıdır.
- Stüdyolar bireysel çalışmalar için kullanılacağı zamanlarda her bir öğrenci ve öğretim üyesi için oluşturulan 4m²'lik alanların bir sınır oluşturması gerekmektedir.
- Stüdyoların kullanım halindeyken vasistaslı pencerelerle doğal havalandırmanın sağlanması; kullanıcıların bulunmadığı zamanlarda yapay havalandırma sistemlerinden yararlanılmalıdır.

Önerilerin uygulandığı stüdyolara dair kullanıcıların memnuniyetleri, beklentileri ve verimleri üzerine araştırmalar yapılabileceği öngörülmektedir. Bu çalışmanın normalleşme sürecine dair farklı araştırmalara bir basamak olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alnusairat, S., Al Maani, D., Al-Jokhadar, D. (2020). *Architecture students' satisfaction with and perceptions of online design studios during COVID-19 lockdown: the case of Jordan universities*. Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research. Vol. 15 No. 1, 2021 pp. 219-236. DOI 10.1108/ARCH-09-2020-0195

Altun Ekiz, M. (2020). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Karantina Dönemindeki Uzaktan Eğitim ile İlgili Görüşleri (Nitel Bir Araştırma)*. Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi, 2(ÖS1), 1-13.

Anthony, K. H. (2012). *Studio Culture and Student Life, Architecture School, Three Centuries of Educating Architects in North America*, Edited by Ockman, J. Williamson R. MIT Press, Cambridge, Massachusetts (396-401).

Atatürk Üniversitesi Salgın Yönetim Rehberi, 2021, https://egitimdevam.atauni.edu.tr/wp-content/uploads/2020/09/DOSYA_C.pdf.

Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., & Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 5(2), 368-397.

Buluk, B. & Eşitti B. (2020). Koronavirüs (covid-19) sürecinde uzaktan eğitimin turizm lisans öğrencileri tarafından değerlendirilmesi. *Journal of Awareness*. Cilt 5, Sayı 3, 2020, pp. 285-298

Ceylan, S., Şahin, P., Seçmen, S., Somer, M. E., & Süher, K. H. (2020). An evaluation of online architectural design studios during COVID-19 outbreak. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*. Vol. 15 No. 1, doi: 10.1108/ARCH-10-2020-0230.

Cuff, D. (1992). *Architecture: The story of practice*. Mit Press.

Dikmen, Ç. B. (2011). Mimarlık Eğitiminde Stüdyo Çalışmalarının Önemi: Temel Eğitim Stüdyoları, *e-Journal of New World Sciences Academy*. Cilt: 6, Sayı: 4 SS:1509-1520.

Dorta, T., Kinayoglu, G., & Boudhraâ, S. (2016). A new representational ecosystem for design teaching in the studio. *Design Studies*. 47, 164-186.

Dutton, T. A. (1987). Design and studio pedagogy. *Journal of Architectural Education*. Vol. 41 No. 1, pp. 16-25.

Erden, E., 2019, Bauhaus Ekolü'nün Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşmesi Üzerine Etkileri: 1933'te Almanya'dan Göç Eden Bilim İnsanlarının Türkiye Sanat Eğitimine Katkıları, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Ertaş, Ş. ve Koç, S. (2018). İç Mimarlık Proje Dersi Sürecinde Dijital Öykünün Kullanılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:11, Sayı:59, Ss.528-535.

Fleischmann, K. (2020). The Online Pandemic in Design Courses: Design Higher Education in Digital Isolation. In L. Naumovsk (Ed.), *The Impact Of COVID19 On The International Education System* (pp. 1-16). Proud Pen. doi: 10.51432/978-1-8381524-0-6_1

Genç, M. F., Ay, M. F., Gümrükçüoğlu, S. (2021). Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Gören Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Bakışları. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 21/1, 71-97. <https://doi.org/10.33415/daad.840675>

Genç, O. & Köker, F. (2021). Covid-19 Pandemisinin Yükseköğretim Öğrencileri Üzerindeki Algısı ve Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitimin Etkinliği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 51, 185-210

Genç, M. F., Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Turkish Studies*, 15(4), 403-422. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43798>

Gökmen H. ve Süer, D. (2003). Mimarlık Eğitiminde Tasarım Stüdyolarına Farklı Yaklaşımlar, *Mimari Tasarım Stüdyosunun Elemanları Ege Mimarlık*. 47, Ss:6-7.

- Gül, L. F., Wang, X., Bülbül, T. T., Çağdaş, G., & Tong, H. (2009). Global Teamwork: A Study of Design Learning in Collaborative Virtual Environments. Proceedings of the Undisciplined! Design Research Society Conference 2008. 16-19 July 2008, Sheffield Hallam University, Sheffield, UK.
- Güzelci, O. Z., Alacam, S., Kocabay, S., Akkuyu, E. I. (2020). Adaptability of Primary and Middle Schools to Post-Pandemic Reuse - A Discussion in the Context of Flexibility. *Journal of Design Studio*. V.2, N.2, pp 5-22.
- Güzelci, O. Z., Bayram, A. K. Ş., Alaçam, S., Güzelci, H., Akkuyu, E. I., & Şencan, İ. (2020). Design tactics for enhancing the adaptability of primary and middle schools to the new needs of postpandemic reuse. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*. Vol. 15 No. 1, doi: 10.1108/ARCH-10-2020-0237
- İzgi, U. (1999). *Mimarlıkta Süreç, Kavramlar-İlişkiler* (1.baskı). Cilt 201,199-200. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*. 10(2), 181–192. doi:10.2399/yod.20.730688
- Kararmaz, Ö., & Civaroğlu, A. (2017). Erken Dönem Mimari Tasarım Stüdyolarına Deneyim Tabanlı Yaklaşımların Bütünleştirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Megaron*. 12(3), 409–419.
- Lueth, P. L. O. (2008). *The architectural design studio as a learning environment: a qualitative exploration of architecture design student learning experiences in design studios from first through fourth-year*. Retrospective Theses and Dissertations. Iowa State University.
- Maghool, S., Moeini, S. and Arefazar, Y. (2018). An Educational application based on virtual reality technology for learning architectural details: challenges and benefits. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*. Vol. 12 No. 3, pp. 246-272.
- Oh, Y., Ishizaki, S., Gross, M. D., & Do, E. Y. L. (2013). A theoretical framework of design critiquing in architecture studios. *Design Studies*. 34(3), 302-325.
- Onur, D., Zorlu, T. (2017). Tasarım Stüdyolarında Uygulanan Eğitim Metotları ve Yaratıcılık İlişkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-Tojdac*. 7(4), 542-555.
- Özorhon, G., & Lekesiz, G. (2021). Re-considering the Architectural Design Studio after Pandemic: Tools, Problems, Potentials. *Journal of Design Studio*, 3(1), 19-36.
- Resmî Gazete. 2020. COVID-19 Kapsamında Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Normallaşma ve Alınacak Tedbirler, 20.06.2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210630-14.pdf>.
- Sagun, A., Demirkan, H. and Goktepe, M. (2001). A framework for the design studio in web-based education. *Journal of Art and Design Education*, Vol. 20 No. 3, pp. 332-342.
- Schön, D. A. (1985). *The Design Studio. An Exploration of Its Traditions and Potentials*. London: Riba Publication Ltd. p.89.
- Schön, D. A. (1984). The Architectural Studio as an Exemplar of Education for Reflection-inAction. *Journal of Architectural Education*, 38(1), 2–9. doi: 10.2307/1424770
- Soccio, P., Tregloan, K., & Thompson, J. (2020). Well-coordinated: learner-focused coordination tactics beyond the pandemergency. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*. Vol. 15 No. 1, doi: 10.1108/ARCH-10-2020-0227.
- Uluoğlu, B. (1988). *Tasarım Stüdyosuna Bir Bakış*. Planlama, Sayı: 2, s. 21-25.
- Varma, A., & Jafri, M. S. (2020). COVID-19 responsive teaching of undergraduate architecture programs in India: learnings for post-pandemic education. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*. Vol. 15 No. 1, doi: 10.1108/ARCH-10-2020-0234.

Yıldız, S. (2016). Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (1), 301-329.

Yılmaz E. M., Ulusoy, M. (2016). Mimarlık Eğitimi Sürecinde Stüdyo İzlenimleri. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi/Journal of Research Education and Teaching. Cilt:5, Özel Sayı, SS:327-337.

YÖK, 2021, Koronavirüs Bilgilendirme Notu-1, <https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/02-coronavirus-bilgilendirme-notu-1.pdf>

YÖK, 2020a, Uzaktan Eğitim ve YKS'nin Erteleme Basın Açıklaması: <https://basin.yok.gov.tr/AciklamaBelgeler i/2020/03-uzaktan-egitime-iliskin-alinan-karar.pdf>.

YÖK, 2020, Küresel Salgın Bağlamında Yükseköğretim Kurumlarında Sağlıklı ve Temiz Ortamların Geliştirilmesi Kılavuzu, 2020.

Yurtsever, B., & Polatoğlu, Ç. (2020). Active Studio Experiences in Architectural Design Education. Megaron, 15(3), 412-429.

Yurtsever, B. (2017). Mimari Tasarım Eğitiminde Eleştirel Düşünme Becerisinin Rolüne İlişkin Sorgulama. Megaron, 12(3), 385-394.

Yürekli, İ ve Yürekli, H. (2004). Mimari Tasarım Eğitiminde Enformellik. Mimarlık, Tasarım, Planlama Dergisi. Cilt:3, Sayı:1, Ss.53-62.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1, 2021, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>, (Son Erişim Tarihi: 10.02.2021).

URL-2, 2021, <https://haberler.itu.edu.tr/covid19>, (Son Erişim Tarihi: 23.11.2021).

URL-3, 2021, <https://www.marmara.edu.tr/covid-19/covid-19>, (Son Erişim Tarihi: 17.11.2021).

URL-4, 2021, <https://www.msgsu.edu.tr/covid-19/3353/Page.aspx>, (Son Erişim Tarihi:23.11.2021).

URL-5, 2021, <https://www.ktu.edu.tr/covid19>, (Son Erişim Tarihi: 23.11.2021).

URL-6, 2021, <https://covid19.atauni.edu.tr/>, (Son Erişim Tarihi:24.11.2021).

URL-7, 2021, https://egitimdevam.atauni.edu.tr/wp-content/uploads/2021/09/derslik-1_gunce l.pdf, (Son Erişim Tarihi: 24.11.2021).